

16. Müldner-Nieckowski P. Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego: wyrażenia, zwroty, frazy / P. Müldner-Nieckowski. – Warszawa: Świat Książki, 2004. – 1088 s.
17. Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny / [H. Zgólkowa i in.]. – Poznań: Kurpisz, – T. XXXVI. – 2002. – 470 s.
18. Skorupka S. Słownik frazeologiczny języka polskiego: w 2 t. / S.Skorupka. – Warszawa: Wiedza powszechna, 1974.
T. I: A – P. – 788 s.
T. II: R – Ź. – 905 s.
19. Słownik gwary polskiej / [pod red. M. Karasia, J. Reichana, S. Urbańczyka]. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: PAN.
T. II. – 1983–1986. – 382 s.
T. III. – 1989–1991. – 655 s.
T. IV. – 1992–1993. – 649 s.
T. VI. – 2001–2004. – 511 s.
20. Słownik języka polskiego: w 11 t. / pod red. W. Doroszewskiego. – Warszawa: PAN.
T. VII: Pri – R. – 1965. – 1499 s.
T. V: Nie – Ó. – 1963. – 1265 s.
21. Widawski M. Słownik polskiego slangu [Електронний ресурс] / M. Widawski. – Режим доступу: <http://halina.univ.gda.pl/slang/hasla/slow.html>.
22. Sobol E. Słownik języka polskiego PWN / E. Sobol. – Warszawa: PWN, 2005. – 1304 s.
23. Uniwersalny słownik języka polskiego [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usjp.pwn.pl/>
24. Wysoczański W. Językowy obraz świata w porównaniach zleksykalizowanych (na materiale wybranych języków) / W. Wysoczański. – Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 2006. – 402 s.

In article Polish and Ukrainian phraseological units with somatic component denoting lazy and hard-working person are analyzed. Their inner form is revealed. Somatic components for characteristic of person as to it's desire to work are determined.

Key words: *phraseology, phraseological unit, somatic component, meronym, motivation.*

УДК 82.0

С.С. Мітягіна

ВПЛИВ РОМАНУ Е. ВОЙНИЧ “ОВІД” НА ТВОРЧИСТЬ МОЛОДИХ ПИСЬМЕННИКІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті здійснюється спроба дослідити вплив літературних праць Е. Войнич, зокрема її роману “Овід”, на творчість письменників першої половини ХХ ст. Автор доводить, що цей вплив носив як ідейний, так і художньо-сюжетний характер.

Ключові слова: *Овід, письменницька манера, Рівера, Мересьєв, Павка Корчагін, образ ідеального революціонера.*

У час, коли українське суспільство знаходиться в активному пошуку шляхів входження до європейської спільноти, особливої актуальності набувають дослідження культурних та суспільно-політичних зв'язків між нашою державою та європейськими країнами. З даної точки зору вагоме значення має вивчення біографії та творчості видатної британської письменниці, перекладача, композитора Е. Войнич, творча і суспільна діяльність якої тісно пов'язана з Україною.

Роман Е. Войнич “Овід” визнано одним із бестселерів ХХ ст., проте літературних джерел, присвячених видатній письменниці, на диво мало, причому більшість матеріалів українських та російських авторів представляють дані, почерпнуті з робіт провідного дослідника життя і творчості Е. Войнич Є. Таратута. В радянський період певні аспекти літературної спадщини Е. Войнич досліджували Т. Шумакова, В. Полек, Н. Трапезнікова, Н. Курдюмов, Л. Потьомкіна та ін. Нажаль, більшість праць даних авторів страждали певними ідеологічними штампами, притаманними суспільній науці того часу. Останніми роками інтерес до творчості Е. Войнич почали виявляти переважно російські вчені, серед яких Н. Боровська, Н. Ігнат'єва, Т. Дудіна, О. Міронов та ін.

Новизна запропонованого дослідження полягає у спробі дослідити вплив Е. Войнич, зокрема її роману “Овід”, на творчість інших письменників першої половини ХХ ст. Мета статті – виявити,

у творах яких авторів спостерігається відчутний вплив поглядів та письменницької манери Е. Войнич і в яких саме аспектах цей вплив знаходить вираження.

Можна стверджувати, що значний вплив роман “Овід” мав на життя й творчість відомого радянського письменника О. Новікова-Прибоя (1877-1944). У своєму романі “Цусіма” (1932 р.) письменник неодноразово згадує “Овода”. Так, у 1904 р. головного героя твору Новікова запрошує до своєї каюти офіцер – інженер Васильєв, який пропонує йому прочитати роман Е. Войнич. Звиклий із недовірою ставитися до начальства й особливо до представників офіцерського корпусу, Новіков так передає свої сумніви: “Я увесь час думав про Васильєва... І чому він підсунув мені книгу, яку жоден офіцер не став би рекомендувати нашому братові?” [7, 77]. Надалі Новіков дійде висновку, що, пропонуючи йому прочитати “Овода”, Васильєв перевіряв його надійність і сприйнятливість до революційних ідей.

Сам О. Новіков-Прибой у молодості перебував під великим враженням від образу Овода і його життєвої філософії. Можна припустити, що він входить до числа письменників, які у захопленні неймовірною привабливістю і чарівністю образу Рівареса намагалися наслідувати йому і прагнули виявити подібності між собою й Оводом. Свою спорідненість із улюбленим героєм письменник убачав у активній публіцистичній діяльності, спрямованій на викриття церкви; довгій вимушеній еміграції; службі матросом на судах торговельного флоту тощо.

Хоча роман “Цусіма” виходив різними томами з 1932 р. по 1935 р., більша його частина була написана О. Новіковим-Прибоем у 1905-1906 рр. під час перебування в японському полоні. Таким чином, хоча письменник не став формально першим автором, що ввів до свого твору згадування роману “Овід”, можна вважати, що саме йому належить пріоритет серед радянських письменників у питанні про відображення ролі Овода у долі свого народу й особистій творчій біографії.

Псевдонімом “Авадзень” – білоруським еквівалентом слова “овід” називав себе поет Тишка Гартний (1887-1937). Дитяча письменниця Л. Ямщикова (1893-1978) публікувалася під псевдонімом Арт. Феліче (скорочення від Артура й Феліче). Один із героїв “Чаші гладіатора” Л. Кассіля (1905-1970) у своєму шкільному творі “Моя улюблена книга” пише про роман “Овід”. Значну роль образ Рівареса відігравав і у житті знаменитого письменника, журналіста Б. Полевого (1908-1981). У свій час роман справив на нього настільки сильне враження, що він взяв собі ім’я його головного героя за псевдонім і перші свої статті підписував “Б. Овід” [9, 315]. Це далеко не повний список радянських письменників, що відчули вплив роману “Овід” на формування власних характерів і світоглядів і висловили свою любов до Артура-Рівареса у своїй творчості.

Віддав данину “Оводові” й П. Бляхін (1886-1961). У своєму листі до Є. Таратута письменник розповідав про приголомшливе враження, яке справив на нього роман, і величезну роль, яку він відіграв у його ідейному становленні [Цит. за: 10, 276-278]. В автобіографічній повісті “На світанку” (1950 р.) докладно розповідається про те, як він прочитав цей твір. У повісті “Червоні дияволенята” (написана в 1921 р., видана в 1922 р.) П. Бляхін описує враження, яке “Овід” справив на головних героїв повісті: “Діти прочитали його залпом і були вражені незвичайною мужністю і самовідданістю Овода... Читання цієї книги закінчилося тим, що Дуняша дала Мишкові клятву бути такою ж самовідданою, як Овід, і так само, як він, мужньо зустріти смерть, якщо доведеться загинути в боротьбі за владу Рад, за свободу. Мишко урочисто схвалив клятву сестри й відразу назвав її Оводом” [2, 18].

Згадування про Овода, його популярність і значиму роль у процесі формування молодого покоління присутне й у творчості відомого письменника В. Беляєва (1909-1990), зокрема в найбільшому його добутку – трилогії “Стара фортеця” (1937-1951 рр.). Орієнтовно навесні 1926 р. головний герой Василь Манжура сідає на потяг, вирушаючи до Харкова, щоб домогтися прийому у ВУЦВК і скасувати рішення про закриття в місті Кам’янці-Подільському місцевого ФЗУ: “З портфеля я витяг узятий мною в дорогу найцікавіший роман – “Овід” Войнич. Я пообіцяв самому собі прочитати цю книгу в поїзді й навіть законспектувати її, щоб по приїзді виступити на черговому вечорі на тему “Що ми нового прочитали?” [1, 336].

Є підстави вважати, що певний вплив зробив роман “Овід” і на знаменитого письменника В. Каверіна (1902-1989), що знайшло відображення, зокрема, у його романі “Два капітани” (1944 р.). Головний герой роману Олександр Григор’єв орієнтовно в березні 1928 р. по закінченні школи готується до вступу в льотне училище і їде з Москви в рідне провінційне містечко Енськ. Напередодні від’їзду його обвинувачують у наклепі, що стає причиною розриву його відносин з коханою дівчиною: “Серед Саніних книг найшовся “Овід”, і, читаючи цей прекрасний роман, я знаходив, що історія Овода дуже схожа на мою. Так само, як Овода, мене обмовили, і кохана дівчина відвернулася від нього, як від мене. Я уявляв, що ми зустрінемося через чотирнадцять років і вона мене не впізнає... Тоді я кину їй всі докази своєї правоти і відмовлюся від неї” [3, 225].

У ряді авторів, чия творчість нерозривно пов’язана з “Оводом”, особливе місце займає М. Островський (1904-1936). Відомо, що багато в чому хворому письменнику додавало сил і

мужності прагнення бути схожим на обраний ним ідеал – головного героя роману “Овід”. Особливе ставлення М. Островського до Овода підсилювалося тим фактом, що в різні періоди життя письменника виявлялися значні подібності між ним і Артуром: принизлива праця у шинку; негативні для нього наслідки дій служителів церкви; виконання доручень таємних політичних організацій; участь у бойових діях, поранення та страждання від суворих хвороб.

Вірогідно, становлення М. Островського як літератора також відбувалося під певним впливом письменницької манери Е. Войнич. Можна припустити, що образ Овода надихнув його на створення “Як гартувалася сталь” (1934 р.), і, приступаючи до роботи над книгою, М. Островський як автор-початківець за зразок узяв твір Е. Войнич. Про це, зокрема, свідчить схожість ряду ситуацій, описаних в обох романах. Внутрішній зв’язок між творами “Овід” і “Як гартувалася сталь”, поки ще не будучи вивченим, відчувається читачами, а образи Овода й Корчагіна часто ставляться в один ряд: “...Корчагін – Овід – образи, у яких персоніфікована ідея самопожертви, боротьби за ідеали добра й правди” [5, 13]. Ці два твори для багатьох невіддільні один від одного. О. Кошева в “Повісті про сина” розповідає, як Олег “без кінця перечитував “Овода”, і яке найсильніше враження справив на нього твір “Як гартувалася сталь”. “Книги ці стали його зіркою дороговказною. Він і у думках не розлучався з їхніми героями. З ними, напевно, і на смерть пішов...” [4, 364].

За тематикою і спрямованістю твори “Овід” і “Як гартувалася сталь” різні, однак їх поєднує те, що М. Островський продовжує тему, підняту Е. Войнич, – створює образ ідеального героя-революціонера. Подібно Оводу його Павка Корчагін поєднує в собі риси бійця і мученика, що відповідає канону православного героя. Як і Овід, Корчагін – явище унікальне: він проходить через багато випробувань, типових для революціонерів, однак практично за всіма характеристиками перевершує своїх товаришів. Він являє приклад для оточуючих, у нього закохуються, його обожають або ненавидять, але навіть найближчі друзі розуміють, що не здатні досягти його рівня. Як і Овід, Корчагін має потужну харизму, справляє на людей дещо магічне враження. При цьому навіть для рідні й найближчого оточення він залишається загадкою: як і Овід, Корчагін – феномен.

Відштовхуючись від образу Рівареса, М. Островський, однак, по-своєму розвиває образ ідеального революціонера. Його Корчагін бореться не лише зброєю й словом, але й працею; він набагато більш оптимістичний, як оптимістичний і сам письменник: його герой не лише не гине, на відміну від Овода, але й долає будь-які перешкоди. Він проходить через бідність, важку працю, приниження, тюремні ув’язнення, зрадництво, війну, переносить поранення й хвороби – все те, що переживав і Ріварес. Проте Корчагін уміє жити не лише в екстремальних умовах, але й у мирний час; він не лише доживає до перемоги своєї справи, але й поступово приходять до більш раціонального ставлення до життя [8, 360-361]. Доходить він і висновку, що відмовлятися від радостей особистого життя було невірним.

Цікаво розглянути вплив роману “Овід” на творчість ще одного письменника – Дж. Лондона (1876-1916). Твором, у якому, на наш погляд, простежується внутрішній зв’язок із романом Е. Войнич, є його оповідання “Мексиканець” (1913 р.), присвячене національно-визвольному руху Мексики початку ХХ ст. Головний персонаж добутку – юнак, який єдиною метою свого життя вважає служіння революції. Асоціацію з Оводом викликає, по-перше, розюче співзвуччя імен і прізвищ головних героїв “Мексиканця” й “Овода” – Феліпе Рівера й Феліче Ріварес. Якщо при перекладі на інші мови ця співзвучність залишається досить яскравою, то в оригіналі взагалі не залишає жодних сумнівів: Felipe Rivera й Felice Rivarez. По-друге, як і Овід, Рівера живе під вигаданим ім’ям (його справжнє ім’я – Хуан Фернандес). Цей факт особливо важливий для доказу нашої гіпотези, оскільки підкреслює, що його нове ім’я обране ним самим і відбиває сутність характеру героя, його місію. По-третє, як і у випадку Овода, Рівера залишається для оточуючих абсолютною загадкою: “Ніхто не знав його минулого” [6, 103]. По-четверте, незважаючи на видатні якості Рівери-революціонера, “у Хунті його не любили”, як у свою чергу Ріварес не користувався теплим ставленням з боку соратників, хоча ті й визнавали його таланти. По-п’яте, як Овід, Рівера справляє на людей відразливе й страшаюче враження вже при першій зустрічі [6, 103]. По-шосте, як Овід викликав у товаришів дещо марновірні почуття, а влада навіть приписувала йому диявольську силу, так і Ріверу його найближчі соратники наділяють наступними характеристиками: “У ньому є щось нелюдське”, “У його душі все притупилося. Світло й сміх немов випалені в ній. Він мрець, і разом з тим у ньому відчуваєш якусь страшну життєву силу” [6, 105]. І нарешті, зближає Ріверу з Оводом і наступна характеристика, озвучена Вера: “Він – сама революція, її дух, її полум’я...” [6, 106].

Наявність даного ряду фактів не залишає сумнівів у тому, що Дж. Лондон свідомо домагався подібності свого персонажа з головним героєм роману Е. Войнич. Очевидно, письменник високо оцінив створений нею образ революціонера й побачив у ньому ідеал борця і зразок для наслідування. У своєму оповіданні “Мексиканець”, проте, він не лише використав образ Овода, але до певної міри підсилив його: таким, яким Артур став уже в зрілі роки, Рівера стає в дитинстві.

Отже, все вищезазначене дозволяє зробити наступні висновки й припущення:

– Внесок Е. Войнич у розвиток світової художньої літератури не обмежується створенням ряду оригінальних творів, серед яких найвидатнішим, безумовно, виступає “Овід”. Її праці, перш за все “Овід”, мали вплив на творчість інших письменників першої половини ХХ ст. Цей вплив був насамперед ідейним, однак у ряді випадків він носив також сюжетно-художній характер.

– Вплив “Овода” можна відстежити у творах таких письменників, як О. Новіков-Прибой, М. Островський, П. Бляхін, В. Беляєв, Б. Полевой, В. Каверін та ін. У них можна виявити не лише згадування про цей роман, але й елементи наслідування Е. Войнич, а також подальший розвиток піднятої письменницею теми.

– Роман “Овід” вплинув на творчість Дж. Лондона, який високо оцінив створений Е. Войнич образ революціонера й побачив у ньому ідеал борця і зразок для наслідування, внаслідок чого свідомо домагався подібності головного героя свого добутку “Мексиканець” з головним героєм роману Е. Войнич. Він не лише використав образ Овода, але й певним чином підсилив його.

Список використаних джерел

1. Беляєв В. П. Старая крепость / В. П. Беляєв. – К. : Рад. шк., 1984. – С. 305-553.
2. Бляхін П. А. Красные дьяволята. Повесть / Павел Бляхін. – Тула. : Приок. кн. изд-во, 1979. – 95 с.
3. Каверин В. А. Два капитана / Вениамин Каверин. – М. : Худ. лит., 1979. – Кн. 1. – 368 с.
4. Кошечкина Е. Н. Повесть о Сыне // Ильина Е. Н., Космодемьянская Л. Т., Кошечкина Е. Н. Четвертая высота. Повесть о Зое и Шуре. Повесть о Сыне. – К. : Рад. шк., 1984. – С. 340-445.
5. Кулакевич Л. М. Концепція світу і людини у творчості С. Йовенко. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01. Дніпропетр. нац. ун-т / Л. М. Кулакевич. – Д., 2005. – 20 с.
6. Лондон Дж. Мексиканец // Лондон Дж. Избранное / Джек Лондон. – К. : Вища школа, 1985. – С. 103-122.
7. Новіков-Прибой А. С. Цусима: Роман / А. С. Новіков-Прибой. – Кн. 1-2. – Чебоксары: Чуваш кн. изд-во, 1986. – 656 с.
8. Островский Н. А. Как закалялась сталь / Николай Островский. – Харьков : Прапор, 1976. – 369 с.
9. Полевой Б. Н. Оглядываясь на прожитое // Полевой Б. Н. Повесть о настоящем человеке / Борис Полевой. – М. : Дет. лит., 1964. – С. 311-333.
10. Таратута Е. А. Драгоценные автографы: Книга воспоминаний / Евгения Таратута. – М. : Советский писатель, 1986. – 320 с.

Summary. Mityagina S. S. Impact of the Novel by E. Voynich “The Gadfly” on the Literary Work by Young Writers of the First Half of the XX century. The article presents an attempt to investigate the impact of compositions by E. Voynich, and the novel “The Gadfly” in particular, on literary works by writers of the first half of the XX century. The author proves that the impact had both idea and plot character.

Key words: the Gadfly, writer’s manner, Rivera, Pavka Korchagin, the image of an ideal revolutionary.

УДК 811.163.1:821.161.2- 1.Ш1/7.08

О.М. Мозолук

СТАРΟΣЛОВ’ЯНІЗМИ В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Автор описує вживання старослов’янізмів у поетичному мовленні Т.Шевченка, які й досі зберігають південнослов’янські риси і виділяються за фонетичними й словотвірними ознаками.

Ключові слова і словосполучення: старослов’янізми, поетичне мовлення, старослов’янська мова, фонетичні ознаки, словотвірні ознаки.

“Письмовець – як волхв, що виправдовує перед лицем Господа перебування свого народу на землі. ...треба перейти всі раї і пекла земні перед тим, як узятися за перо. Аби писемне слово було світлою тінню того Слова, що було справіку. І смисл усякого письма в тому, щоб укріпити в людині дух доброчесности – найбільше з благ. Щоб покликати людину на пробіск світла в